

Međunarodna godina Karola Szymanowskog

Petar Zdravko Blajić, Split

Na našem nacionalnom glazbenom planu godina 1982. bila je u znaku Ivana Zajca uz 150. obljetnicu njegova rođenja, dok je na međunarodnom planu na najrazličitije načine bila proslavljena 100. obljetnica rođenja petorice velikih glazbenika: Igora Stravinskog, Karola Szymanowskog, Zoltána Kodalyja, Joaquína Turine i Gian Francesca Malipiera. Neki od njih i kod nas su više poznati, djela im se, naime, mogu češće čuti na koncertima i u emisijama radio-postaja, dok o nekim od njih jedva nešto znamo.

Skladatelj Igor Stravinski ne samo da je za života doživio mnoge uspjehe i priznanja nego je doživio i duboku starost, gotovo 90 godina.

Zoltán Kodaly priznat je kao tvorac mađarske nacionalne glazbene škole; živio je u slavi i blagostanju, a uspomena mu je vrlo živa i danas.

Španjolski skladatelj i pijanist bogatog i popularnog opusa Joaquín Turina, umro je 1949., kod nas je manje poznat, gotovo nepoznat.

Gian Francesco Malipiero smatra se obnoviteljem talijanske glazbe; umro je 1973.

Poljaku Karolu Szymanowskom sudbina nije bila odviše blagonaklona, ni za života ni poslije smrti. Da bi se ispravili svi propusti, koliko je to moguće, intervenirao je sam UNESCO proglašivši na kulturno-glazbenom planu godinu 1982. »godinom Karola Szymanowskog«. Mogli smo primjetiti da se i kod nas nešto učinilo u okviru te godine iako ne dovoljno. Treći program radio Zagreba serijom emisija autorove glazbe s uvodnim napomenama uključio se je u tu proslavu. Međunarodni odbor, kojemu je predsjedao nedavno preminuli slavni pijanist Artur Rubinstein, organizirao je najrazličitije manifestacije po čitavom svijetu. Spomenimo samo nešto iz programa naših susjeda Talijana: 19. IX. zbor i orkestar RAI izveo je veliku *Treću simfoniju (Pieś o nocy)*; dirigirao je Jerzy Semkow, a pjevao tenor Ochman, obojica Poljaci; 4. XII. opet je RAI izvela *Četvrtu simfoniju (Concertante)* za glasovir i orkestar; dirigirao je Jaček Kasprzyk, također Poljak. Milanska *Scala* ima na programu ove godine operu *Król Roger*, itd.

Szymanowski se rodio u gradu Tymasówka u Ukrajini, kada Poljska kao država još nije postojala; njezin teritorij bio je razdijeljen između Rusije, Prusije i Austrije. Obitelj Szymanovski pripadala je srednjem plemstvu i imala je svoj dvorac. Bili su daleko od intelektualnog i umjetničkog života, ali su ipak imali, kako reče J. Palkiewicz, vrata otvorena novostima poljske i strane literature, poezije i glazbe. Njegov otac bio je strastveni zaljubljenik u glazbu i to je prenio na svoju djecu,

ne samo na sinove Karola i Feliksa, koji je također bio skladatelj i pijanist, nego i na kćerku Stanislawu, poznatu poljsku pjevačicu, koja je kao operna i koncertna pjevačica po Evropi izvodila skladbe svoje braće, osobito Karola, o kojemu je napisala i više članaka.

Karol je glazbene nauke završio kod najboljih poljskih i njemačkih pedagoga. Više po glazbenoj intuiciji nego naobrazbi već u dvanaestoj godini napisao je svoju prvu skladbu. U trinaestoj godini »otkrio« je Wagnera koji ga je »uputio« prema osobnoj umjetničkoj formaciji. U prvim skladbama osjeća se velik utjecaj Chopina i Skrjabina. Za Szymanowskog Chopin će predstavljati najveću, nedostižnu nacionalnu glazbenu veličinu. Kasnije će povijest glazbe samom Szymanowskom dati mjesto u poljskoj glazbi odmah uz Chopina. Solo-pjesme iz tog perioda otkrivaju njegovu naglašenu lirsku crtu. U Berlinu 1905. upoznaje novije glazbene smjerove. Veliki dojam na njega ostavlja način orkestriranja R. Straussa. Tu se pridružuje skupini priznatih glazbenika Poljaka, kojima je cilj osloboditi se akademskih okvira i kretati se suvremenijim, slobodnijim putovima. Osnovali su udruženje *Mlada Poljska u glazbi* i organizirali koncerte vlastitih simfonijskih djela. Skladbe iz tog razdoblja očituju jak utjecaj ondašnje njemačke glazbe. Od 1909. do 1911. nastaju zrelija i važnija djela. Zaslugom prijatelja, osobito violiniste Kochanskog i pijaniste Rubinsteina, njegovo ime počinje se javljati na plakatima i programima koncerata po njemačkim i engleskim gradovima. To je također vrijeme kad se počinje više zanimati za orijentalnu filozofiju i mistiku iz čega su se rodila djela *Hafizove ljubavne pjesme* i opera *Hagith*. Sad se opet oduševljava glazbom Debussyja i pod njegovim utjecajem svoj umjetnički govor prilagođuje impresionističkom načinu izražavanja. Čitavog života uz Chopina najviše je cjenio upravo Debussyja. Uza sve to on je samostalna glazbena ličnost a ne tek kakav Debussyjev epigon. Putuje u Italiju sve do Sicilije i na povratku se zadržava u Beču. 1914. god. drugi put je u Italiji na dužem putovanju kroz Južnu Italiju i Siciliju. Šest godina kasnije, inspiriran doživljajima na tim putovanjima po Italiji, skladat će pantomimski balet *Mandragora* i spomenutu operu u tri čina *Król Roger*. Već u tim djelima očituje se onaj tipični, samosvojni Szymanowski koji je otišao dalje od impresionista i služi se atonalnim i politonalnim postupcima. U godinama prvoga svjetskog rata nastaju njegova djela s tipičnim klavirskim slogom, za koji Andreis kaže »da je raskošno bujan, gdjekad i pretrpan, gusto kromatičan, lirski zanosan ali gdjegdje i teže pristupačan u svojoj apstraktnosti«.

Stvaranje poljske države zatječe ga po Sjedinjenim Državama na turneji s Rubinsteinom. Vrijeme stvaranja Poljske i Oktobarska revolucija unijele su neočekivane i neugodne promjene u njegovu životu. Njegova obitelj i on izgubili su sav materijalni posjed. Nezavisna Poljska potiče ga da se zauzme za sudbinu poljske suvremene glazbe, za koju se na neki način osjeća odgovornim. Bori se za slobodu i tolerantnost u umjetnosti, za profesionalizam u kompozicijskom radu i na sačuvanju najboljih nacionalnih tradicija. Postaje tako istaknutom ličnošću varšavskog i uopće poljskog glazbenog života. Doživljava i nerazumjevanje, osobito od starije i srednje glazbene generacije dok ona najmlađa u njemu gleda svoga vođu. Kao profesor i direktor Državnog konzervatorija gorljivo se zalaže za nove pedagoške pristupe studiju čitave glazbe, osobito skladbe. U vrijeme dok predaje i dok vodi brojne polemike u obranu novog pristupa glazbi nastaju njegova brojna djela. U nekima očituje i smisao za humor. Konačno se oduševljava za nacionalnu glazbu. U ciklusu *Stopiewnie* naziru se narodni napjevi iako ih direktno ne citira. Balet *Harnasie* iz 1932. inspiriran je napjevima brđana iz Poljskih Tatra.

Kao posljedicu velikog rada liječnici su već 1929. ustanovili simptome plućne tuberkuloze, koja je uza sva liječenja išla k svojoj kriznoj točki. Szymanowski je umro 29. III. 1937. u sanatoriju u Laussanni u Švicarskoj.

On koji je smatran ocem suvremene poljske glazbe nije službeno uključen u red nazvanih »patres musicae« XX. stoljeća u Evropi i svijetu, možda zbog toga što nije ostavio po drugim zemljama svoje nasljednike. To što je samo u Poljskoj imao nasljednika u koncepciji glazbe i stilu skladanja, opravdava naziv »lokalnog očinstva«, ali danas se priznaje da je njegova poduka nadišla ograde poljskog glazbenog vrta i da je dala brojne plodove najveće kvalitete. Witold Lutoslawski, Krzysztof Penderecki i osobito Henryk Gorecki duguju mnogo autoru triju poema jednim imenom naz-

vanima *Mity*. Nedavno preminuli Tadeusz Baird govorio je za sebe da je duhovno dijete Szymanowskoga. Može se, dakle, govoriti o »poljskoj nacionalnoj školi« kao fenomenu koji je imao najšire suvremene međunarodne glazbene referencije.

Ako bi trebalo nešto izdvojiti iz bogatog opusa Karola Szymanowskog, onda bi to svakako bio oratorij *Stabat Mater*, u kojem je pokušao tekst stare sekvence obući u suvremeno glazbeno ruho u kojem se najintimnije spajaju ton i riječ. Praizvedba 1929. tog djela, koje odiše dubokom pobožnošću, donijela mu je u Poljskoj nepodijeljeno priznanje. Skladao je još na liturgijske i duhovne tekstove, a obrađivao je i pučke duhovne napjeve iz pojedinih poljskih krajeva i ugrađivao ih u svoje skladbe.

Počeo je stvarati u znaku njemačke kasne romantike, nastavio je, kako reče Labunski, u »romantičkom impresionizmu« i završio obogaćivanjem svoga glazbenog izričaja obilježjima poljske narodne glazbe.

Osim tekstova duhovnog podrijetla rado je pozirao za sadržajima iz klasične mitologije, a pokušao se je s uspjehom u svim glazbenim oblicima, iskoristivši sve izvođačke mogućnosti. Po dubokom melankolizmu prvog čina opere *Król Roger*, po blistavom stilu *II. koncerta za violinu* i *Treće simfonije* te po dubokoj pobožnosti oratorija *Stabat Mater*, može se reći da su te tri stvari najvrednije i najizvornije iz glazbene ostavštine Szymanowskog, ali i ostale partiture zasluživale bi da budu spomenute u jednoj fascinantnoj produkciji koja nije plod intelektualne spekulacije i kombinatorika kao što je slučaj kod mnogih, i naših, skladatelja XX. stoljeća, nego izviru iz dubina autorove ljudske i umjetničke osobnosti.

Ovim prilogom i Sv. *Cecilija* daje svoj obol obilježavanju stote obljetnice rođenja oca suvremene poljske glazbe i velikog glazbenika našeg stoljeća Karola Szymanowskog.

Mole se pretplatnici koji nisu izvršili pretplatu za 1983. g. i oni koji još imaju starih dugova da to što prije uplate.